

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG48O0036

ชื่อโครงการ: การศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย

ชื่อนักวิจัย: บุษบา สิทธิการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
สิริวัฒนา ไจมา สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 2 ลำปาง
จันทอน คำแสน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย

E-mail Address: bsitikarn@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ: 1 กรกฎาคม 2548 ถึง วันที่ 30 มิถุนายน 2549

โครงการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงรายมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ซึ่งครอบคลุมถึงสถานการณ์การท่องเที่ยว บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว และความคิดเห็นของชุมชนและนักท่องเที่ยวต่อผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากท่องเที่ยว

การดำเนินการวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Semi-structured Interviews) การประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) กับชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสอบถาม (Questionnaire Survey) สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ สถิติพรรณนาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ และโปรแกรมการวิเคราะห์ทางสถิติทางสังคมศาสตร์ (SPSS) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ พื้นที่ตัวแทนแหล่งท่องเที่ยวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อปีในระดับสูง ปานกลาง และต่ำ ตามลำดับคือบ้านหาดไคร้ หมู่ 7 ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ บ้าน

สันตคีรี หมู่ 1 ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง และบ้านราษฎร์รักดี หมู่ 10 ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง

จากการวิจัย พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและศิลปวัฒนธรรมเกิดขึ้นทั้งในด้านบวกและด้านลบในพื้นที่ท่องเที่ยวได้แก่ การเพิ่มรายได้ สร้างอาชีพ และการศึกษาเรียนรู้ของชาวบ้าน ส่วนด้านลบคือ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการบิดเบือนของศิลปวัฒนธรรม ภาวะไร้ระเบียบของสังคม และการกระจุกตัวของรายได้ที่เกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางการเงินที่เหนือกว่า โดยชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เนื่องจากให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับ

สำหรับสถานการณ์การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ พบว่า มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นพื้นฐานการพัฒนา ทั้งนี้ ผู้ประกอบการ หน่วยงานรัฐ และกลุ่มองค์กรชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนต่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ต่างจากชาวบ้านในระดับล่างที่ได้มีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยซึ่งมักอยู่ในฐานะของแรงงานทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในปัจจุบันการท่องเที่ยวขาดความยั่งยืนและเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม เนื่องจาก การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ประสบกับปัญหาการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยว การแข่งขันทางการตลาดท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ ความเสื่อมของทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ และข้อจำกัดของงบประมาณและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่ต่อเนื่อง

ด้านการจัดการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นโดยเฉลี่ยต่อการจัดการด้านบุคลากรในระดับเหมาะสมมาก ในขณะที่การจัดการด้านสถานที่และการจัดการด้านกิจกรรมในพื้นที่มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ยังขาดความพร้อมในด้านสถานที่ที่จะรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ในปัจจุบันมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่เป็นเพียงเครื่องมือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวรองรับ ซึ่งควรส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบททางพื้นที่

ส่วนความคิดเห็นต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงมีความประทับใจต่อสภาพสังคมที่เรียบง่าย และอัธยาศัยความมีน้ำใจของชุมชนในพื้นที่ เช่นเดียวกับความกลมกลืนระหว่างประเพณีดั้งเดิมและความทันสมัย โดยต้องการให้มีการรักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยนี้ไว้ แต่อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวมีความรู้สึกไม่

ประทับใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แสดงออกโดยการปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว เช่น การตัดดวงผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวและความไม่จริงจังในการให้บริการ

แต่อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นตามพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมต่างถิ่น และการพัฒนาความทันสมัย จึงไม่สามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว หากแต่มีปัจจัยความเข้มแข็งของชุมชนภายในชุมชน เป็นเครื่องกำหนดว่าผลกระทบดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ หรือเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงไร ดังนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อบริบททางสังคมและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชน ยกย่องเชิดชูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยส่งเสริมการเรียนรู้และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตระหนักและภูมิใจในตัวตน ให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมการกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม จึงจะสามารถป้องกันผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้

คำหลัก ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน